

ODGOJ ZA OBITELJ

Stanko WEISSGERBER

U nizu tema koje smo upravo čuli važno je da nam je odmah na početku jasno o čemu će sada biti riječ — ne o ulozi obitelji u odgoju djece i time odgoju naroda i čovječanstva, ne o ulozi obitelji u odgoju kršćanskih generacija, nego o velikoj dužnosti da *netko ljude odgaja za obitelj*, da ih sprema na tu veliku životnu misiju, to vrhunsko umijeće.

Tema se nameće nama prezbiterima da o njoj razmišljamo i nešto poduzmемо, ona ulazi u suvremeni pastoral u ovo doba posttradicionalnog kršćanstva kao *novost i potreba* koju sankcionira koncil. — Pođimo od dviju činjenica života. Prvu vidimo svi: fatalna nespretnost mladih pri ulasku u doživotno stanje, »brak«, i najteži životni posao — »odgoj djece«. Drugu je činjenicu teže zapaziti jer je u nama: postoji kod nas prezbitera i u konkretnoj Crkvi u našoj domovini *manjak svijesti o potpuno promijenjenim prilikama*, o nagloj laicizaciji i ateizaciji javnog života, što znači velik udarac na brak koji je u biti uvijek sakralan, i traži od Crkve da iznova pokuša pomoći i sanirati takve prilike. Zadnjih 25 godina naše su obitelji, skupa s ostalim svijetom, utonule u atmosferu laicizacije, a u mnogočemu i u mentalitet ateizma. Mnogo toga je u društvu protuobiteljsko i uopće ljudski destruktivno (npr. propagandno-trgovački, pa čak i pornografski pristup temi ljubavi i braka u većini časopisa i novina!). Naglo je nestalo onog kršćanskog ozračja javnog života koje je bilo bitan faktor odgoja za kršćansku obitelj. Valja zato nešto učiniti unutar Crkve da se to nadoknadi! — Osim toga kod nas prezbitera postoji *manjak svijesti da svaki čovjek brakom prima od Boga zvanje, misiju* koju životom mora izvesti. Tko odgaja ljude da ispunе to zvanje? Mi prezbiteri *ne osjećamo se odgovorni* da ljude odgajamo za brak. Zašto? Odgajati za zrelost onu vjeru koju smo krstom unijeli u čovjeka, to da. Brinuti se za onaj »kalem« sakramenta ženidbe koji smo dodali prirodnom braku, to je naša briga! Uzimati na brigu cijelu obitelj, pripremu na obitelj, odgoj za obitelj, — kojim se pravom može pastoralu Crkve to stavljati na brigu? — *Koncilska Crkva*, svjesna da je njena osnovna jezgra ljudska obitelj, zabrinuta za dobro čovječanstva koje živi od zdravlja obitelji, danas upravo u doba velike obiteljske krize, usmjerila je pastoral Crkve na sanaciju obitelji (GS 52), na pomaganje obitelji, a time i odgoju za obitelj.

Želim najprije načelno opravdati taj stav koncilske Crkve (I), zatim praktično prikazati taj odgoj za obitelj (II), ukoliko je to posao roditelja u prvom djetinjstvu (1), pa kasnije u mladosti posao njihov

i pomalo posao društva, škole, crkve (2), zatim dužnost suvremene katehizacije (3), i napokon sustavnog pastoralna Crkve koja organizira razne oblike pripreme na brak u režiji katoličkog laikata (4).

I. NAČELNI STAV

Da bismo mi prezbiteri osjetili s koliko nas jakih razloga Crkva danas poziva da ljudima pomognemo u pripravi za obitelj i za što zdraviji život obitelji, iznosim samo par misli i činjenica:

a. — Svaka, i nesakramentalna ljudska obitelj, velika je Božja tajna! Čovjek kršćanin krštenjem je »pozvan« da bude dionik Božje naravi, ali on je već svojim ljudskim začecem i rođenjem dobio *fundamentalni poziv* da bude slika svoga trojstvenog Stvoritelja. On se nime rađa muško ili žensko i time djelomično ostvaruje tajnu »čovjeka«, pa tako počinje ostvarivati sliku Trojstva u čovjeku. Mali dječčić, mala djevojčica proživljavaju jednu verziju »čovjeka«, moraju biti odgajani svako na svoj način. Od prvoga dana Bog prilagođuje naravi djevojčice sve svoje milosti, kao i naravi dječaka. Tako i svu svoju Providnost! Kako godine idu, taj dječak ili djevojčica počinju misliti i osjećati na svoj način, počinju se privlačiti međusobno. Biblija glorificira ljubav zaručnika, zapovijeda mladima da ostave oca i majku i osnuju obitelj (Post 2,24). Iz tih dviju osoba, muško-žensko, kompletno uzetih, u milijardama individua tijekom ljudske povijesti, Bog sebe slavi *imitirajući vječnu tajnu — Trojstva* tako da daje ljudima da *iz ljubavi* dvoje jednakih *rađaju treće* biće, novog čovjeka. Tu je, istina, sve na »ljudski način«: veliko i maleno, grandiozno i krhko, s perspektivom grešnosti i vječnosti, s okusom neba i zemlje! To se zbiva u svakoj obitelji poganina! U svakoj je ta sakralnost!

Nadalje, obitelj svakog čovjeka, ne samo kršćanina, snažna je odgojna škola nesebičnosti, najjača sila koja na ovoj zemlji sebičnjake pretvara u ljubitelje! Da, neki i u njoj ostanu egoisti, ali takvi su zaista nepopravljivi. Na taj način Bog čovjeka kroz obitelj oplemenjuje i *sprema za susret sa sobom* u vječnosti, jer bez obzira da li je neki čovjek našao Krista, bit će suđen po ljubavi.

Kad napokon znamo da je kod onih koji su vjenčani sakramentom ženidbe — po riječima koncila — »prava bračna ljubav uzeta u božansku ljubav otkupiteljskom Kristovom snagom« (GS 48), shvatit ćemo da sam naravni brak Crkvu tako silno zanima, da brak u cjelini Crkvu uvijek zanima, da današnji ugroženi brak koncilsku Crkvu toliko zanima. U obitelji se zbiva naj snažniji *duhovni odgoj čovjeka*, ne samo djeteta koje se rodilo u toj obitelji nego i oca i majke te obitelji; ali ako se taj odgoj čovjeka ne zbiva, to je propast Crkve i čovječanstva. Upravo tom brigom obuzeti, koncilski oci počinju veliko poglavlje o obitelji u konst. Gaudium et Spes: »Spas osobe i ljudskog i kršćanskog društva usko je povezan sa sretnim stanjem u bračnoj i obiteljskoj zajednici. Stoga kršćani zajedno sa svima koji cijene... i podupiru obitelj... nastoje promicati dobro obitelji...« (47). Crkva pristupa svima koji danas pomažu obitelji i želi, bez monopola, biti pomoćnica! Što je ona u povijesti učinila za prava nerođenog djeteta, monogamnog braka, za os-

tavljenju djecu...! Karizmatici NZ-a, celepsi, koji su se radi kraljevstva Božjega odrekli obitelji, najviše su se u povijesti Crkve posvetili upravo radu oko sanacije obitelji (biskupi, svećenici, redovnice u sirotištima).

b. — U ovo vrijeme iza 2. svj. rata psihologija »otkriva« obitelj kao jedinu naravnu odgojiteljicu čovjeka. Iskustva s ratnom siročadi 2. svj. rata, iznesena na svjetskom kongresu o odgoju djeteta u Zagrebu 1954. prava su revolucija u smislu povratka odgoja k obitelji (John Bowlby — Ante Pavković: Materinska briga za dijete i duševno zdravlje, Zagreb 1953). Poslije Koncila i pastoral Crkve počeo je ponovno »otkrivati« obitelj kao osnovnu ćeliju života Crkve. Postkoncilska pastoralna enciklopedija, Handbuch der Pastoraltheologie, zajedničko djelo 39 evropskih stručnjaka, u svom 4. svesku obrađuje obitelj i dolazi do otkrića: u pastoralu Crkve postoji jedan fundamentalan manjak, da naime obitelj kao obitelj nije integrirana u zajednicu kršćana. Mi govorimo o broju »duša«, mi osjećamo da imamo »vjernike«, mi mislimo da nam dolaze u crkvu i da pastoriziramo »pojedince«, a stvarno se naše župne zajednice sastoje od obitelji i pokoje udovice, samca. Ako je Crkva, po Kristovim riječima, Očev VINOGRAD, župna zajednica je GROZD, a obitelji su BOBICE od kojih je grozd sastavljen. Obitelji su životne jedinice naravnog i kršćanskog života! Evo, to je zadnja riječ pastoralnih stručnjaka Böcklea, Betza, Greinachera i dr. I danas je obitelj kadra prenijeti misli, uvjerenje i vjeru na mlade generacije. I društvo i škola i Crkva... i sve drugo je u zraku — bez obitelji. — Veliku zato nadu polažu suvremeni pastoralisti u pokret koji se razvio u kršćanskoj Evropi, koji na razne načine pripravlja na brak, pomaže mlade obitelji, kroz tečajeve, savjetovaništa i pruža svaku drugu pomoć obitelji (Handbuch IV, 91).

Razumljivo je zato da je konst. GS (52) upozorila nas svećenike: »Dužnost je svećenika da, stekavši nužno poznavanje obiteljske problematike, promiču poziv supruga u njihovu bračnom i obiteljskom životu različitim pastoralnim sredstvima... te da im pomažu i jačaju ih... kako bi se stvorile uistinu uzorne obitelji.« Nama koji smo širitelji Kristove vesele vijesti, posvetitelji i odgojitelji, stavlja posebno na odgojiteljsku brigu »mladež, supruge i roditelje« (PO 6.)

II. PRAKTIČNI DIO

1. Roditeljski odgoj za obitelj (u djetinjstvu)

Prelazeći na praktični dio, iznijet ću iz velikog broja činjenica i iskustava samo ono izrazitije. Govoreći o ovom prvom, roditeljskom poslu u odgoju za obitelj, ističem da to mi prezbiteri moramo znati, indirektno na to utjecati kroz savjete za odgoj roditeljima itd., no ipak to je posao roditelja. Krivi stav svećenika kojega će možda roditelji pitati za savjet, načinit će tu velike štete. Mnogo toga bismo zato trebali poznavati!

Upravo je nevjerojatno koje i kolike stvari u djetinjstvu igraju odsudnu ulogu za normalan razvitak tog čovjeka i za budući brak tog ma-

log bića koje je pošlo na životni put. Čovjek koji to prvi put čuje, ne vjeruje, ali savjetovališta za brak, laička i katolička, u koja ljudi dolaze s teškim bračnim problemima, ili prije propasti braka, vrlo često pokazuju kako korijen zla potječe iz prvog djetinjstva, iz obitelji roditelja, koji imaju vrlo delikatnu i tešku zadaću. — Tako oni moraju odgajati dijete da ono *primi svoje tijelo* kao nešto prirodno, od Boga dano, ne kao nešto strašno i opasno. Kršć. roditelji će dijete učiti da je nešto dobro, a nešto zlo, ali koliko tu treba mudrosti. Npr. redovni je slučaj da se malo dijete igra spolnim organima, istražuje svoje tijelo, ili tako možda želi ponoviti neki doživljeni osjećaj. Ako, umjesto da indirektno odvrte dijete drugom zabavom, roditelji djetetu svrate pozornost na taj dio tijela, tuku ga po rukama, prijete mu, govore mu svašta, načine mu od njegovog tijela avet, ili mu vežu ruke da se ne dira itd. — postavljaju temeljni kamen nezdravom stavu prema tijelu, prema spolnosti, koji može, u spletu s drugim doživljajima odgoja, biti duboka smetnja za normalni brak. — Roditelji moraju odgajati tako da dijete *primi svoj spol*, dječaka ili djevojčice. Ako tata koji je očekivao sina a dobio kćerku, počne tu djevojčicu odgajati kao dječaka da tako nadoknadi svoj neostvaren san, ne sluti kakvu ludost čini. Prije nekoliko godina u civilno zagrebačko savjetovalište za brak dolazi žena, tek udata, i tuži se na sve, na nesretan brak. Brzo se ustanovilo da je njoj u braku sve odvratno, da zapravo nema prirodne osjećaje prema mužu, a homoseksualne osjećaje stekla je tatinim odgojem koji je u njoj uvijek gledao neprežaljenog sina. Udali su je nabrzo jer je bila prilika i to je tek u braku ustanovila (Košiček: Ličnost, emocije ... 113) — Dijete mora osjetiti kao normalnu stvar da se *tata i mama vole* i da je to nešto lijepo i sveto. Taj primjer sloge i ljubavi u teškim danima, kroz duge godine, u vjeri i molitvi, to je glavni njihov odgoj za brak koji daju djeci. Dubok nesklad roditelja, ili možda očev grub nasilnički položaj u obitelji, upisat će u svijest kćeri koja se identificira s majkom za cijeli život strah od braka, odluku da se ne udaje, stotinu kompleksa. Neskladan brak u kojem žena vlada ostavit će u sinu koji se identificira s ocem za cijeli život neizbrisivu averziju od braka (Košiček: Ličnost 112, Seks. odgoj 22, Ličnost 221). Bračna rastava roditelja najdublje je razočaranje nad mogućnošću braka uopće. Takvi kad odrastu sumnjaju u brak, boje ga se i često idu putem roditelja. — *Nezdrave osjećajne veze* između majke i sina redovno su rana za brak sina koji se ne može oteti volji majke, idealu žene koji vidi u majci, ropstvu majčinih želja. Slično je i kada se djevojka patološki osjećajno veže uz oca, pa se ne može udati jer je podsvjesno koči ta pretjerana osjećajna veza (Košiček: Seks. odgoj 45—48). — Jednako, ili još gore, vladaju se djeca koja u obitelji *nisu doživjela ljubavi*, ili su siročad. Oni ne vjeruju u ljubav, izbjegavaju i boje se braka jer rezoniraju: mene nitko ne voli, ni ja nikog ne mogu voljeti. Može li se uopće voljeti? (Seks. odgoj 48, 49). — Roditelji moraju odgajati djecu da *normalno prime malog brata ili seku* kao Božji dar i da ih zavole. I, dakako, odakle braco? Danas je u općoj pedagogiji i napose u praktičnoj kršćanskoj pedagogiji posve propala metoda *lažnih bajki* o rodi, kupusu, ciganki. Nikakve bajke o postanku male djece! Apsolutno govoriti istinu! Laž je grijeh, još više pedagoški grijeh! Vraćamo se na pedagogiju *Zdravomarije*: »Blagoslovljen plod utrobe tvoje Isus.« I najmanjem djetetu valja

reći da je mama malog bracu nosila u svojem tijelu kao u maloj kolijevci i sad ga je rodila. S ljubavlju ga je nosila i sada s veseljem donijela u obitelj. Djeca divno reaguju ljubavlju, shvaćaju majčinu trudnoću. Problema kod njih nema. Problemi su kod roditelja. No mladi su supruzi danas hrabriji, otvoreniji, realniji. Izgleda da je rodama odzvonilo. Daj Bože! Kako će roditelji i ostalo o postanku djeteta u atmosferi ljubavi i lijepih Božjih planova protumačiti djeci, o tome ovisi osnovni stav njihove djece prema tajni života koja se zbiva u braku, poštivanje svetine i dubokog poštivanja braka. Tu su zdravi temelji braka postavljeni. — Djeca toliko *pitaju* o tati, mami, o tome kada će se oni oženiti, s kime, i to je prilika da im roditelji vrlo rano mnogo toga reknu o svom ljudskom i kršćanskom shvaćanju braka i obitelji. — Mnogi roditelji sami upričiće takve *razgovore* s djecom od 4, 5, 6 godina i svjesno im prenose takve misli. — Napokon, ističu psiholozi, svaka pretjeranost u odgoju koji zna biti *preslobodan ili presapet*, stvara probleme za budući brak (Seks. odgoj 36—45). Sigurno je dakle da temeljni kamen sretnog ili nesretnog braka svoje djece stavljaju roditelji u djetinjstvu! Da li oni to znaju? Tko će im to reći? (Ovdje je predavanje prekinuto na pet—šest minuta jer je gđa Darka Živković nizom sličica ilustrirala kako je ona te probleme rješavala u vlastitoj obitelji.)

2. Odgoj u mladosti

Slijedi razdoblje dječjačko i mladenačko, kada to dijete obitelji dolazi pod utjecaj javnosti izvan doma: ulice, masovnih medija, škole, crkve ako je vjernik. Sad se i onaj koji je imao dobar obiteljski odgoj sukobljava s jednim mentalitetom koji ne bih nazvao niti laiciziranim (jer bi to moglo značiti nereligioznim, ali možda etički visokim), nego nehumanim i *protuobiteljskim*. Dr Stjepan Bosanac u studiji o našoj poratnoj obitelji i njenim promjenama (»Vanbračna porodica«, Zagreb), uz ostale promjene braka u zadnjih 25 godina ističe »laicizaciju«: brak se shvaća bez religiozne note. Seks se shvaća odijeljeno od rađanja i braka. No marksistički filozof Erich Fromm (Umijeće ljubavi 107—130) dublje analizira stanje u cijelom poratnom tehniziranom svijetu: Današnja civilizacija cijeni samo uspjeh, novac, pobjedu, sticanje, ona je loš ambijent za odgoj ljudskosti, ljubavi i time obitelji. Čovjek postaje automat, a automati ne mogu ljubiti. Ljubav je vrhunsko umijeće čovjeka, vrhunac zrelosti čovječe nutrine. Zato je danas teže biti čovjek, teže ljubiti, teže biti sposoban za brak. — Konkretno, naši mladići i djevojke okruženi su filmovima, TV emisijama, revijama u kojima im se tema o životu, ljubavi i braku *uglavnom ili redovito* pruža na lažan način, pun fikcija, vrlo često u ambalaži raznoliko doziranih pornografskih prikaza. Četiri godine sistematski pratim sve listove mladih: Plavi vjesnik, Mladost i ostale i mogu reći da mladima — osim kratkih povremenih pokušaja nekog istinitog prikaza i odgoja — serviraju laž o životu, ljubavi i braku, da je sve komercijalizirano, da se više proda, a natječajni ljepotica uvijek su prva tema. Mi s veseljem čekamo kakav dobar film, članak, emisiju, ali to su rijetke laste!

Ističem da je, gledajući današnji život i pod najpozitivnijim vidikom, obitelj potisnuta, na obitelj se ne misli, za nju se ne sprema. Djevojke uče, traže namještenje, koje mogu studiraju na fakultetu, i one kojima će uvijek u životu brak biti glavno, nađu se najednom pred brakom a da na nj u mladosti nisu ni mislile. Na selu je mnogo zdravije stanje: tu djevojka čeka brak kao glavni životni događaj, sprema se na nj i ulazi u nj. U gradovima u koje se sve više slijeva današnji život, na *brak* ne sprema ni dom, ni škola, ni javnost. Pred brakom se ljudi nađu nespremni, u nj ulete naglo, vrlo često nesretno. A pradavne primitivne civilizacije su kroz »inicijaciju« u prašumama spremale mladiće i djevojke na brak i vježbale ih za odricanje koje traži život. — U naletu ove tehničke civilizacije *očinstvo* je napose izbljedjela kao vrednota. Te najveće časti da smijemo nasljedovati svog Oca Nebeskog, današnji se čovjek skoro stidi: u romanima, filmovima, u literaturi itd. gdje ćete naći lik oca?! Muškarac je osvajač, ljubavnik, ratnik, kriminalac, sadista, što sve ne! I mi u Crkvi šutimo o ocu i očinstvu!

Ovoj lošoj atmosferi javnosti pridolazi još jedna teška činjenica. Mladi u prepubertetu traže *temeljitiiju inicijaciju* (= tumačenje pojava svojeg rasta, seks. razvoja, postanka života, tajne ljubavi i braka). Tu *roditelji, na žalost, zatajuju*. Stide se, nemaju vremena, izbjegavaju! Postoci su porazni. Prema studiji o mladeži BiH (Mandić—Erceg: *Problemi Polnog razvoja* . . . , Sarajevo 1969, 115) od 490 mladića od 17 do 20 god. samo ih je 4,6% (10 od oca, 8 od majke, 5 od braće ili sestara) doznalo informacije o ljudskoj seksualnosti u roditeljskom domu. Dvojica spominju: od svećenika. Ostali: od vršnjaka i iz literature. Od 440 djevojaka istih godina samo ih je 12,9% (47 od majke, 3 od oca, 7 od braće sestara) doznalo za tajne života i braka od roditelja, obitelji. Anketa prije 10 godina (1961) među 3000 studenata pokazuje bolje stanje: 13,2 iz obitelji, među 3000 studentica čak 57% od nekoga iz obitelji (Globus 1. V 1961. i 24. IX 1961). Izgleda da zahuktali današnji život ovaj problem sve više otežava.

Zato je *škola* došla na misao da ispuni silnu prazninu, ipak bolje nego ulica i pornografski časopisi. Mi u takvom stanju stvari ne možemo načelno biti protiv toga, jer nam Koncil govori da »svi ljudi« imaju pravo na »pozitivan i pametan seksualni odgoj prema dobi razvoja« (G. E, 1.). Kamo sreće kad bi škole svih stupnjeva ugradile u svoj previše intelektualistički sistem obrazovanja zdrave etičke informacije i odgojne principe (na laičkoj razini) o poštivanju čovjeka, o poštivanju mladića i djevojke, o vrednoti ljubavi, braka, roditeljstva! Mi bismo to u duhu koncila morali s radošću primiti i samo nadograđivati svoj tipično kršćanski stav. Razne evropske zemlje stvarno uvode takav tzv. seksualni odgoj u škole, dakako, na razne načine u vrlo različitim verzijama. — Konkretno *kod nas*, zagrebačka grupa liječnika i pedagoga, koju vodi dr Marijan Košiček, pionir je na tome području. On sa svojom grupom provodi već više od 10 godina pokusna predavanja po školama, osnovnim i srednjim. Šk. godine 1961/62. od 47 zagrebačkih osnovnih škola 36 ih je provodilo nekakav seksualni odgoj ili, kako sada vele, »odgoj za humane odnose među ljudima«, a to je u biti odgoj za brak (Košiček: Seks. odgoj, Zagreb 1963, 79). Ta je grupa izradila programe, prerađivala ih mnogo puta. U štampi i preko televizije propagirana je ta misao vrlo intenzivno.

Sk. godiŋe 1970/71. u Zagrebu je održan seminar izabranih profesora psihologije, knjiŋevnosti i sliĉno, koji bi iza toga trebali biti stručnjaci u takvoj nastavi u srednjim školama. Seminar je poĉelo petnaestak sudionika, a svršilo ga je manje od 10. Mladi bi htjeli takvu nastavu, roditelji se ne protive, ali nastavnici se odluĉno protive da je preuzmu. Od predavaĉa lijeĉnika prešlo se zadnje vrijeme na psihologe, prof. knjiŋevnosti, filozofije, što je svakako dobar uspjeh. Ćuo sam iz usta tih profesora tuŋbu: Mi smo profe, i nas đaci gledaju kao profe! Progovoriti o tako intimnim i ŋivotnim pitanjima, stvarati ŋivotne poglede, to od nas slabo primaju, jer mi smo plaćeni za svoju sluŋbu! Vrlo je teško između nas i đaka stvoriti drugaĉiju atmosferu nego »đaćku«. Vi katehete, reĉe mi taj profesor, imate posve drugi odnos prema mladima. S vama oni razmišljaju o ŋivotu, i takvoj intimnoj tematici moŋete daleko lakše prići. — Izdanja te grupe znala su s poštivanjem isticati tolerantnost prema koncilskim stavovima i katoliĉkim moralnim mišljenjima (Novak: Lice i naliĉje puberteta 8,10), no stavovi dra Košićeka koje redovno iznosi i koje je iznio na spomenutom seminaru za profesore — buduće nastavnike seksualnog odgoja prošle godine, nisu tolerantni, napadaju osnovne kršćanske moralne nazore. Taj dakle rad zagrebaĉke pionirske grupe odgađa se unedogled zbog problema koji se ne prebrođuju, a koncem prošle godine kompetentni stručnjak, prof. pedagogije Zagrebakog sveuĉilišta dr Ante Vukasović u 15. broju Encyclopaediae modernae u ĉlanku »Zašto im ŋelite spaliti krila kad oni ŋele letjeti?« — teško je osudio konkretni pokret koji kod nas ŋeli uvesti seks. pouku u škole. Prigovara da je cijela zamisao krivo postavljena, da se udaljuje od zdravih etićkih pogleda koje su u tom podruĉju imali uĉitelji marksizma, da previše uzdiŋe upravo seksualni odgoj na raĉun ostalog odgoja, u kojem se on mora zapravo izgubiti i utopiti. — Naši su izdavaĉi, istina, preveli priručnike seksualnog odgoja s njemaĉkog i engleskog, no izgleda da ćemo još dugo ĉekati da njihov sadržaj ude u školske sluŋbene planove.

Ostaje delikatan posao na *kršćanskoj obitelji* da uz pomoć Crkve nastavi ono ĉemu je postavila i temelj: svoj odgoj za obitelj. A i danas, i u gradovima, i uz ovakvu televiziju i ovakve revije, prava majka i otac mogu uvesti svoje sinove i kćeri u plemenite poglede na brak, u kršćanske odnose mladića i djevojke, u zdrave odnose prijateljstva i kolegijalnosti, u otpornost prema pornografiji. Oni mogu kroz taj šareni ŋivot dobra i zla, ucijepiti poštivanje ŋivota, respekt prema tajni ljubavi, uzvišeno gledanje na brak, ĉak širok katoliĉki odgoj za ljubav i darivanje, ostvarivala se ta ljubav u braku, u svećeništvu ili u redovniĉkoj darivateljskoj ŋrtvi (Handbuch IV, 89). — No upravo takav obiteljski odgoj djevojke za brak kroz godine mladosti nepoznat je današnjim majkama, i mora netko, moŋda Crkva, u tome pruŋiti ruku pomoćnicu savjetima, seminarima, knjigama. Djevojku valja odgojiti i da zna kuhati, nešto ŋivati, da ima smisla za uređenje doma, da upozna polaku djeĉju psihologiju i dobije smisao za djecu. Majka je mora sjeĉati da se mora nauĉiti ŋrtvovati, biti staloŋena, darivati se, opraštati, biti hrabra, samostalna, samostalno graditi svoju budućnost i brak neovisno o braku svojih roditelja. (Le Couple chrétien, 198 sl). Priprava današnjeg mladića još je suptilnija i traŋi adaptacije suvremenom mentalitetu mladeŋi.

3. Dužnost suvremene katehizacije

Evo, upravo zato odgoju za obitelj u to doba mora pridoći i *katehizacija*. Starije generacije svećenika ne bi se s time složile, ali I svjetski katehetski kongres, održan 1971. u Rimu, na usta kard. Wrighta jasno izjavljuje: »Katehizacija mora težiti za tim da vjera uraste u život. Stoga 'ljudske' teme o ljubavi, o ratu, soc. pravdi, miru, formaciji osobnosti itd. nalaze svoje mjesto u katehezi, ne samo kao *primjer* za ilustraciju neke nauke nego kao *sadržaj* kateheze, kao stvarnost koju Božja riječ mora osvijetliti.« Istu misao izražava i Kateh. direktorij br. 9, 26, 45: u mladosti moraju svete tajne života, njegovog postanka i ljubavi, koja je iz Boga izišla, braka itd. biti predmet mladenačke kateheze. — Što smo, uostalom, katehizacijom postigli ako smo mlade samo upoznali s poviješću spasenja, ako smo im dali samo spoznaju o Kristu i živoj Crkvi, ako smo ih čak i uveli u tu zajednicu — ako ih skupno ne pokušamo oplemeniti Kristovom snagom u ovom najtežem području: u plemenitijem gledanju na tijelo, ljubav, spolnost, brak, u plemenitijem susretanju naših mladića i djevojaka, u hrvanju sa strašću i zlom usred ovih naših velikih Babilona?! — Prije četiri godine mi se gorko tužio *dr Klemens Tilman*, znameniti Münchenski kateheta, kako su njemački katehete kroz niz godina predlagali biskupima da u svoje planove ugrade taj odgoj za obitelj, tu inicijaciju i uvod u mladost, no u ono doba njemački su se biskupi ustručavali da odobre takvu novost. — U međuvremenu država je uvela u škole tzv. seksualni odgoj, dakako u drugom duhu, i velika šansa je izgubljena. — Talijani su u svoj veliki plan obnove katehizacije — »Il Rinnovamento della catechesi«, koji je izdala BK Italije — ucertali i ovu odluku: »Među najaktualnijim temama kojima se kateheza mora ubuduće baviti jesu teme o braku i obitelji. Pazeći na riječ objave, a ujedno i na antropološke i sociološke rezultate našeg vremena, kateheza mora prikazati obitelj i njene vrednote jedinstva i stabilnosti, ljubavi i plodnosti, otvorenosti zajednici svijeta i Crkve...« (nr. 98).

Mi katehete u Hrvatskoj načinili smo u tom smislu, Bogu hvala, hrabar korak kad smo 1967. ugradili u svoj plan za mladež prijelaznih godina — odobren od BKJ — sistematski odgoj za moralno oplemenjenje, odnosno seksualni odgoj ili odgoj za brak. U ono doba, i još dugo tijekom 1968. i 1969. čitali smo u štampi, u VUS-u i drugdje članke o seksualnom odgoju u školama, toliko poželjnom i toliko spremanom, i ponavljala se rečenica: »Katehete su nas pretekli« (usp. VUS 15. VI 1968: Traže se entuzijasti). Vijest o tome dovela je u Zagreb novinara beogradske »Mladosti«, i onda su mnoge novine prenosile iste vijesti o senzaciji katoličkih kateheta (Front, Nedjeljne novosti, Beograd 29. X 1967; Mladost br. 576. itd.). Stručni časopis zagrebačkog Zavoda za unapređenje školstva »Pogledi i iskustva«, siječanjski broj 1968, prikazao je na 12 stranica in folio cijeli katehetski plan i vrlo pozitivno ocjenio kako mi katolici pozitivno gledamo na tijelo, ljubav, život, brak.

Mi počinjemo od odgoja pijeteta prema tajni ljubavi, života, braka i očinstva u 6. razredu. U 7. razredu su 4 teme, opširnija inicijacija, u osmom 3 teme. U prvom razredu srednje škole posvećujemo cijelu godinu pogledu na kršćanstvo pod vidikom ljubavi, pa se i tu nalazi nekoliko tema koje uvode dublje u tajnu obitelji. U drugom razredu su dvije teme, u

trećem tri, u četvrtom tri. Ove zadnje dvije godine srednje škole zanimanje učenika je intenzivnije jer su mladi zreliji. — Te kateheze nisu samo informativne, one imaju mnogo viši cilj: stvarati poglede, shvaćanja, uvjerenja, kršćanske vidike i tako uvoditi u život; zato je to težak odgojni rad. Moraju postojati doživljene katehetske zajednice, koje žive taj život, stvaraju u jednom malom krugu novi katolički ambijenat. Evo to je jedan od oblika pomoći obitelji u moralnom odgoju, u odgoju za obitelj.

4. Dužnost sustavnog pastorala Crkve

Napokon, pastoral suvremene Crkve mora danas organizirati *mrežu raznih oblika tečajeva, seminara, susreta, vikenda* . . . na kojima će mladež koja još nije pred brakom i ona koja je pred vratima braka, dobiti savjete i smjernice kako da se u ovoj raskršćanjenosti i protuobiteljskoj atmosferi današnjice ozbiljno *spremi na brak*, svoje glavno životno zvanje. U ovoj djelatnosti, kao i u katehetskoj, Crkva mora djelovati *a k t i v n o i s u s t a v n o*. Promatrajući kako se ta djelatnost danas u Crkvi razvila, zapažamo 5 njenih karakteristika, bilo da ih je Koncil uveo bilo da su plod iskustva katoličkih naroda, napose naroda Evrope:

a. — Po cijeloj kršćanskoj Evropi u toj akciji izbio je na površinu i pokazao se na djelu kršćanski *laikat*. U svim mogućim područjima djelovanja katoličkog laikata ovo je najpotrebnije, ovo je područje u kojem su oni nezamjenjivi, *apsolutno nezamjenjivi!* Kao članovi žive Crkve koji su primili sakrament ženidbe i doživjeli brak i obitelj, oni prenose na mlađe generacije svoja iskustva i snalaženje u ovim vremenima. Potrebu i poziv laicima da surađuju na obnovi obitelji izričito ističe Koncil: *Gaudium et Spes* 52, Dekret o laicima 11, *Humanae vitae* 26.

b. — Suvremeni pastoral osjeća da *propovijeda* ne danas malo znači, on želi *svjedočiti*. Zato dovodi pred buduće mlade kandidate za brak one koji mogu posvjedočiti svojim iskustvom, one koji mogu govoriti o svojim borbama, dovodi mlade bračne parove. Dovodi zatim stručnjake koji mogu pomoći savjetom, a to su liječnici, psiholozi, pedagozi itd. Zato ti sastanci budućih supruga imaju oblik intimnih prijateljskih susreta, razgovora, diskusija, izbjegava se oblik predavanja, a nema govora o nekoj pouci ili propovjedi.

c. — Mnoge svećenike začuđuje to što Crkva iza Koncila, kada organizira pomoć i pripravu na brak, *ne daje samo »vjersku«* pripravu, *nego cjelovitu* pripravu na brak. Ona organizira i u svojoj režiji poziva na svjedočenje bračne parove i stručnjake (liječnike . . .), upriličuje savjetovanja s pravnicima, socijalnim radnicima, liječnicima, na njima pruža i svoju svećeničku uslugu. Svjesna je naime da treba pomoći *cijelom* čovjeku, cijelom braku. Crkva zna da sama to ne može izvesti, a ipak želi biti samaritanac ugroženom čovjeku i braku i kao Krist zaviti mu rame... To je *novost* koju ona nije činila prije Koncila. Tu novost ne shvaćaju naši stariji svećenici, pa ni dosta onih iz srednje generacije, no takvo je stajalište Crkva zauzela na Koncilu (npr. *GS* 47, 1, 3 . . .).

d. — Pomoć za obitelj koju organizira suvremeni pastoral Crkve vrlo je *raznolika*. Crkva želi zahvatiti što veći broj ljudi, pripravnika za

brak i bračnih parova. Kako oni žive u vrlo različitim prilikama, potrebno im je pomagati na razne načine. Ograničujem se na pothvate i ustanove odgoja za brak i pripreve za brak, ne spominjući ustanove za pomoć postojećim obiteljima. — *Belgijska* katolička komisija za obitelj organizira 3 kruga pripreve za obitelj: prvi sadrži 6 sistematskih predavanja o braku na kraju srednje škole, drugi obuhvaća 4 susreta mladeži od 18 do 25 godina — tj. u razdoblju iza škole prije braka, dok borave na zanatima ili na selu — a treći je neposredna priprava na brak tečajevima koji se po belgijskim gradovima obavljaju ili kroz 3 večeri (bračni par, svećenik, liječnik), ili u 6 večeri ili tijekom cijelog dana nedjelje (La préparation au Mariage, 1964, 11 sl.). Jesenas sam upoznao *rimski centar* »Centro Cattolico di preparazione al Matrimonio« koji organizira pripravu na brak pod brigom Vikarijata. Centar organizira — slično kao i u drugim gradovima Italije — tečajeve u adventu i u korizmi, dakle u doba brojnije pripreve na brak. Kandidati za brak sastaju se kroz 8 večeri, na 9 mjesta Rima i raspravljaju o problemima braka. Razgovore vode laici, liječnici, psiholozi i svećenik. Isti način, isti problemi, ista propaganda preko plakata i letaka kao u Belgiji, Francuskoj... — Katolici *Beča* održavaju tečajeve pripreve mladeži za brak na 17 mjesta. Održavaju i ekspresne tečajeve od jedne večeri, na kojima govori i svećenik i liječnik i bračni par (na 3 mjesta u gradu). Održavaju i tečajeve od 6 večeri i susrete s budućim kandidatima za brak kroz cijeli vikend (Eheseminar Wien-stadt. September 1971).

Evo dakle samo nekoliko primjera. Svi se snalaze i kroz pluralizam oblika traže rješenje teškog problema. Ljudi, napose mladež, žive u različitim prilikama i imaju različite ukuse i odgoj. Svima treba nešto ponuditi da izaberu.

e. — Napokon, opaža se u svim katoličkim zemljama želja i plan da jednoga dana ovakvi tečajevi pripreve za brak postanu o b a v e z n i, da budu neke vrsti katekumenata prije primanja sakramenta svete ženidbe. Danas u Crkvi doživljavamo plimu ozbiljnosti i zrelosti glede sakramenata. Uvodi se sustavna priprava da ih dostojnije primimo i doživimo njihove plodove. Kad se u nekoj zemlji ostvari kvalitetna mreža ustanova pripreve na brak, doći ćemo do toga da će ona moći postati obavezna.

Crkva u Hrvatskoj, u našoj domovini, zakoračila je prije 10 godina, 1962, na ovo područje pastorala brigom nedavno preminulog o. Mate Jovića DI (14. I 1972). Tečajevi pripreve mladih na brak, u početku uglavnom mladih koji nisu neposredno pred vratima braka, počela je u Zagrebu, prolazila je kroz mnoge peripetije, raširila se 1969. u Osijek gdje je osnovana skupina laika i liječnika, zatim 1970. u Slavonski Brod, pa u Rijeku, gdje lijepo djeluje, ali još nema samostalnih laičkih suradnika, pomalo u Split. Iz tih centara širila se u mnoga mjesta, u mnoga sela i gradiće Slavonije, pa na otoke Kvarnera, u gradove Istre, gradiće Podravine itd. Na mnogim mjestima održavani su tečajevi mladima koji su između škole i braka, čak i tjedan dana, s velikim odjekom. U samom Zagrebu održavaju se već 4. godinu svakog mjeseca po gradskim župama tečajevi za one koji se spremaju na brak (s različitim uspjehom i s različitim problemima).

Mi smo u početnom stadiju s početnim silama. Laici koji surađuju u tom poslu pokazuju zadivljujuću velikodušnost, liječnici također. Po-

trebe su evidentne, vrijeme ide i donosi nove probleme. Željno čekamo čas kad ćemo imati u našoj domovini u svakom *gradu*, u svakom *dekanatu* skupinu formiranih laika, pokojega liječnika, psihologa... Veliki posao *priprave kadrova* počeo je ove jeseni kad je Obiteljski institut (u režiji Filozofsko-teološkog instituta DI, Jordanovac, Zagreb) otvorio školu u Zagrebu, Palmotićeve 31, i u Slavonskom Brodu za formiranje budućih obiteljskih apostola. Škola je organizirana na akademskom nivou, traje 2 godine (4 semestra).

Cijela Crkva u Hrvatskoj stoji u obiteljskom pastoralu pred velikim zadatkom!